

Ukryty program szkoły

„It gives us a very special, secret pleasure to see how unaware the people around us are of what really happening to them.”

Adolf Hitler

Szkoła jako system kulturowy

1. **Wytwory** - uzewnętrznione działania, obejmują:
 - rytuały (harmonogram zajęć, sposoby zwracania się do siebie uczniów i nauczycieli, zwyczaje celebrowania świąt, sukcesów i uroczystości)
 - role (prawa i obowiązki uczniów i nauczycieli, rodziców, administracji szkoły)
 - normy (uwewnętrznione nakazy moralne)

Szkoła jako system kulturowy

2. **Wartości** – pożądane stany rzeczy:

- ukierunkowują działania nauczycieli i uczniów
- stanowią uporządkowaną hierarchię ważności
- wartości deklarowane i ukryte – koegzystują one obok siebie tworząc ukryty program szkoły

Szkoła jako system kulturowy

3. **Założenia** – odnoszą się do idei i przekonań leżących u podstaw programu i organizacji szkoły (fundament ideologiczny):

- bazują na uznanych i potocznych koncepcjach kształcenia i oświaty, jak i na wiedzy płynącej z historii szkoły
- **Założenia o:**
 - związkach szkoły z otoczeniem
 - związkach między ludźmi
 - naturze uczniów i ich aktywności
 - wiedzy

Założenia szkoły o związkach z otoczeniem (funkcja i misja szkoły)

Status szkoły:

- podstawy prawne (szkoły publiczne, prywatne, społeczne)
- organizacyjne (struktura zarządzania, sposób podejmowania decyzji)
- podstawy światopoglądowe (szkoły wyznaniowe, laickie, konserwatywne, liberalne)
- zadania szkoły

Założenia szkoły o związkach między ludźmi

zhierarchizowane wzorce zależności

- ważny status i struktura władzy
- formalne i bezosobowe kontakty
- jednokierunkowy wzorzec komunikacji
- unifikacja wymagań i oczekiwań

demokratyczne wzorce zależności

- kolegialne podejmowanie decyzji
- partnerskie i osobiste kontakty
- dwukierunkowy wzorzec komunikacji
- współuczestnictwo i współodpowiedzialność
- indywidualne różnice istotne przy formułowaniu oczekiwań

Założenia szkoły o naturze uczniów i ich aktywności

uczeń - jednostka autonomiczna

- z natury dobra: otwarta na współpracę i odpowiedzialna
- swoboda działań, decydowanie
- akceptacja ucznia takiego jakim jest i pomoc w rozwijaniu zdolności

uczeń - jednostka, którą należy ukształtować

- z natury zła: wrogo nastawiona do szkoły, nieodpowiedzialna
- brak swobody działań, korygowanie zachowań i zmiana ich w kierunku społecznie pożądanym
- dyscyplinowanie

Założenia szkoły dotyczące wiedzy

Wiedza a czas: wiedza zorientowana na:

- przeszłość (akademicki podział przedmiotów, uczeń wprowadzony w tradycję, która dostarcza kryteriów wartościowania świata, zgłębianie wiedzy i przyswojenie sobie systemu wartości poprzednich pokoleń)
- terażniejszość (program interdyscyplinarny, kształtowanie badawczej postawy wobec rzeczywistości, wysokie kompetencje społeczne, umiejętności funkcjonowania w strukturach społecznych, metody uczenia dobierane do możliwości uczniów)
- przyszłość (samokształcenie, umiejętności rozwiązywania nowych problemów, szybkiego i sprawnego przetwarzania informacji o otaczającym i zmieniającym się świecie, dostosowanie się do nowych wymagań społeczno – ekonomicznych)

Założenia szkoły dotyczące wiedzy

Wiedza publiczna,
zewnątrzna wobec
ucznia, który musi ją
sobie przyswoić:

- obiektywna
- linearna
- Jednoznaczna
- wsparta autorytetem nauki

Wiedza osobista ,
konstruowana na
podstawie eksploracji
osobistych
doświadczeń:

- subiektywna
- nielinearna
- wieloznaczna
- hipotetyczna

Program nauczania

Ogół wiedzy, umiejętności, postaw, wartości przekazywanych instytucjonalnie uczniom

Ukryty program nauczania

To wszystko, co zostaje przyswojone podczas nauki w szkole obok oficjalnego programu. To, to czego uczy przebywanie w szkole. To pewne informacje, o których nigdy nie mówi się na lekcjach.

(Ronald Meighan)

Program szkoły

Jawny

- Intencjonalne przekazywanie wiedzy przewidzianej przez oficjalny program nauczania
- Nauczyciele są świadomi przekazywanej przez siebie wiedzy i postaw, wartości z nią związanych
- Uczniowie świadomie przyswajają wiedzę, umiejętności, postawy

Ukryty

- Uczniowie lub/i nauczyciele nie są świadomi tej części programu nauczania

Ukryty program szkoły

Intencjonalny

- Nauczyciel (szkoła) celowo przekazuje pewne informacje, postawy, które nie są wprost zawarte w programie nauczania

Nieintencjonalny

- Zarówno nauczyciele, jak i uczniowie nie są świadomi procesu przekazywania i przyswajania wiedzy i postaw oraz wartości w toku działań szkoły

„Duchy nawiedzające” szkołę

(wg R. Meighan’a)

- Duch architektów
- Duch rozkładu zajęć
- Duch autorów książek
- Duch języka i tradycji

Duch architektów

Układ pomieszczeń potwierdza i wzmacnia hierarchię szkolną (rozmieszczenie ławek, biurka nauczyciela, sfery dostępu) - wpływa na autorytarny, bądź demokratyczny charakter szkoły

„Dlaczego klasa musi mieć przód, tył i dwa boki? Pojęcie przodu klasy oraz autorytarny styl przekazywania wiedzy – z góry do znajdujących się na dole uczniów” (Kohl)

Duch rozkładu zajęć

Czas zajęć, kolejność i rozkład na dni tygodnia, liczba godzin danego przedmiotu wpływa na hierarchizowanie przedmiotów nauczycieli i ocen;

Kto ustala plan?

Kiedy on powstaje?

Co zawiera?

Duch autorów książek

Czytanki w młodszych klasach utwierdzają tradycyjne role społeczne; poszczególne przedmioty realizują ukryty program np:
historia – przemilczanie niektórych faktów, nacjonalizm, etnocentryzm;
religia – brak ukazania alternatyw;
przedmioty społeczno – polityczne – indoktrynacja;

Ukryty program szkoły a podręczniki

1. Wizerunek kobiet i mężczyzn:
 - podział na role męskie i żeńskie (zabawki, książki, zajęcia w szkole dla chłopców i dziewczynek osobno);
 - różnicowane oczekiwania: stereotypy, określenia typu „chłopczyca”, „jesteś jak baba”, motywowanie np. „chłopcy powinni być silni”

Ukryty program szkoły a podręczniki

2. Wychowanie seksualne
3. Sposób przekazywania informacji – upraszczanie – dychotomiczne określenia, duża ilość terminów technicznych
4. Sposób przekazywania wartości: dobre – złe poprzez:
 - bajki
 - powiedzenia „będziesz zbierał coś zasiał”
 - pieśni patriotyczne

Duch języka i tradycji

- pomijanie tematów drażliwych, opozycyjnych wobec tradycji;
- używanie języka abstrakcyjnego – deprecjacja przeżyć subiektywnych;
- zwracanie uwagi na sposób mówienia, a nie na treść;

Ukryty program szkoły

3 charakterystyczne sytuacje w szkole:

1. Przewlekane – ciągłe czekanie np. na przerwę, na nauczyciela, na pozwolenie;
2. Odmowa i zakaz – np. zakaz rozmowy na lekcjach, zakaz opuszczania klasy
3. Przerwanie – np. lekcji dzwonkiem, zajęcia poleceniem

Reguły kierujące życiem szkoły (wg Giroux i Purpel)

- Dobre zachowanie jest tak samo ważne jak osiągnięcia w nauce
- Punktualność i schludność są dobre
- Oszukiwanie jest złe
- Regularne uczęszczanie do szkoły jest dobre
- Lojalność wobec szkoły jest dobra
- Respekt wobec dorosłych jest dobry
- Jawna energia, aktywność jest zła
- Niszczanie książek jest złe

Konsekwencje ukrytego programu (wg Postmana i Weingartner)

- Bierna akceptacja jest lepsza niż aktywny krytycyzm
- Odkrywanie wiedzy jest poza zdolnością ucznia
- Odtwarzanie jest najwyższą formą osiągnięcia intelektualnego
- Opinie władzy należy cenić i ufać jej bardziej niż we własne sądy
- Uczucia są nieistotne w uczeniu się
- Zawsze istnieje jedna właściwa odpowiedź na zadane pytanie
- Konkurencja jest ważniejsza od współpracy
- Pisanie jest ważniejsze niż myślenie
- Własne interesy są ważniejsze niż interesy innych
- Mężczyźni są ważniejsi niż kobiety

Literatura:

- Illich, I. (1976). *Spółeczeństwo bez szkoły*. Warszawa: PIW.
- Janowski, A. (1989). *Uczeń w teatrze życia szkolnego*. Warszawa.
- Meighan, R., (1993). *Socjologia edukacji*. Toruń.